

Globalisering en financialisering

Jelle Versieren

Richard Westra, *The Evil Axis of Finance. The US-Japan-China Stranglehold on the Global Future*, Clarity Press, Atlanta, 2012, 244 p., 20.50 €

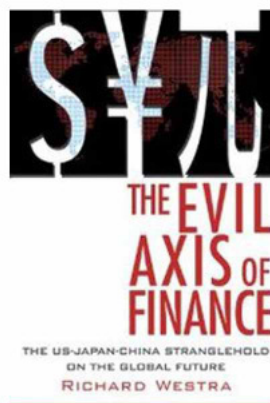
Globalisatie als methodologisch probleem

Richard Westra is een Canadese econoom gevestigd in Japan. Doorheen de jaren heeft hij naam gemaakt als marxistisch onderzoeker komende uit de Japanse Uno-Sekine school. De stichters Kozo Uno en Thomas Sekine hebben de marxistische economische wetenschap veel zaken bijgebracht omwille van hun methodologische veelzijdigheid. De flexibiliteit van hun denken komt voort uit het samenspel tussen abstracte macro-economie, politieke economie en de Hegeliaanse metafilosofische aanpak van empirische gegevens en theoretische concepten. Voor Uno en Sekine kan het kapitalisme worden begrepen als enerzijds een open historisch, sociaal en economisch gegeven, en anderzijds als zelf-reproducerende conceptuele totaliteit. Door het samenspel tussen deze twee niveaus ontstaat ruimte voor een kritische politiek-economische aanpak: welke economische en politieke krachten zorgen voor de opeenvolging van gestructureerde mutaties en fasen van het kapitalisme? De opeenvolgende fasen van het kapitalisme kunnen worden geanalyseerd aan de hand van veranderende staatsvormen, wijzigende strategieën en belangen van sociale klassen en klassenfamilies, de massificatie van gebruik van nieuwe kapitaal- en consumptiegoederen, de verhoudingen tussen staten en regio's, de verklaring hoe abstracte tendensen van het kapitalisme in verhoudingen staan met de

Indien de VS een enorm deficitaire betalingsbalans heeft en bewust zichzelf de-industrialiseert, dan resteert de vraag hoe de dollar-wereldmarkt via Wallstreet blijft bestaan.

onmiddellijke problemen van een bepaalde economische constellatie, en de impact van nieuwe economische fenomenen op het verder reële bestaan van abstracte concepten zoals arbeidskracht en het productieve kapitaal.

Westra schreef reeds enkele uitmuntende werken over de globalisering en het neoliberalisme. Dit boek is een directe uitloper van *Political Economy and Globalization* (2010). Dit laatste werk had reeds voldoende resonantie onder heterodoxe economen teweeggebracht, doordat het een diepgaande conceptueel-historische kritiek op David Harvey – *accumulation by dispossession* – en Robert Brenner – het samenvallen van een historische uitkomst van een specifieke klassenconfiguratie, het proces van primitieve accumulatie, en de opkomst van het kapitalisme als economisch systeem – inhield.

Westra stelt dat de historische wordingsgeschiedenis van het kapitalisme en de daaruit voortkomende abstracte concepten (zowel epistemologisch als ontologisch) op verschillende interagerende niveaus dienen behandeld te worden. Bijvoorbeeld Harvey maakt in zijn uitleg over de *spatio-temporal* fixes geen kwalitatieve verschillen tussen de analyses van de verschillende economische crisissen. Tevens stelt hij ook dat Harvey en Brenner het kapitaal aanzien als een eenzijdig verhaal hoe kapitaalaccumulatie voor eigen doeleinden de complete sociale wereld commodificeert en transformeert in ruilwaarden, terwijl het kapitaal ook succesvol de “draggers” van gebruikswaarden moet ordenen en managen. Met andere woorden, het kapitaal is niet alleen een systemische machine van cycli aan expanderende ruilwaarden, maar tevens moet het succesvol de extra-economische component reproducteren. Op welke manier het kapitaal de “ruilwaarden” inzet in haar cycli van reproductie, zal ook bijdragen tot de specifieke eigenschappen van elke crisis.

The Evil Axis of Finance borduurt verder op dit thema, maar dan gestuurd door een stijgende verbazing over hoe de *mainstream* economische wetenschap op de vlakte blijft over de oorzaken van de huidige crisis. Degenen die binnen het paradigma van de neoklassieke aanpak en Samuelson blijven, beschouwen de crisis als een herstelbeweging naar een nieuw algemeen evenwicht van de geldmarkten. De financiële meltdown is niets meer dan een opeenstapeling van tijdelijke en lokale misaanpassingen tussen

institutionele beleggers, kredietverschaffers en individuele consumenten. Voor hen volstaat het om vastgoedspeculatie in toom te houden en de handel in derivaten meer transparant te maken. Andere economen verdringen zich op de publicatiemarkt om spannende thrillers te schrijven over de decadentie van een welbepaald bedrijf of topman. Een moralistische vingerwijzing volstaat om de bladzijde om te draaien.

Bretton Woods en de dollar

Het neoliberaal gefinancialiseerd systeem heeft zichzelf alsnog overleefd door een nieuwe ronde aan monetaristische maatregelen en het alsmat dieper snijdende fiscale snoeïmes. Maar de grootste vraag blijft onbeantwoord. Welke structurele evoluties hebben geleid tot een reeks aan financiële meltdowns? Sinds de jaren 1980 ontstaat gemiddeld om de twee jaar een nieuwe financiële meltdown, startend in een welbepaald land of regio en vervolgens resulterend in volatiele internationale koersschommelingen. Qua monetaire omvang en frequentie is dit ongezien. Alleen heterodoxe economen trachten een meer holistische en langetermijnverklaring te zoeken voor deze snelle sequentie aan crisissen. Westra stelt dat ook marxistische economen tekortschieten in het schetsen van het globale plaatje. Onderconsumptie, overproductie en de tendens van de dalende winstvoet kunnen wel een rol spelen – de klassieke analyse van het productieapparaat – maar om te komen tot een werkelijke kritische politieke economie moet afgestapt worden van de apriorigedachte dat de kapitaalmarkten louter een secundaire attribuut zijn in de lange golven van het kapitalisme.

Westra geeft dus aan dat de financiële markten een meer prominente en autonome rol moeten spelen in de politiek-economische verklaring van de huidige crisis. Maar niet in de zin dat hij het louter beschouwt als een uit de hand gelopen bubbel, maar eerder dat de opeenvolging van wijzigende klassenbelangen en politieke besluitvormingen op lange termijn hebben geleid

Richard Westra

tot een neoliberale, gefinancialiseerde en gedollariseerde wereldeconomie. En deze dollarisatie is volgens Westra de crux van de verklaring.

Net zoals Giovanni Arrighi – *The Long Twentieth Century* (1994) – stelt hij dat sinds de jaren 1970 de VS de fundamenteën van haar politieke en economische hegemonie heeft omgevormd. Tot aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde de VS haar binnenlandse markt tot een mondiaal dominante industriële werkplaats. Kapitaalgoederen werden aan een verschroeiend hard tempo geaccumuleerd, en kapitaalintensieve consumptiegoederen, zoals de auto, werden de hoeksteen van het stijgend winstvolume. Arrighi stelt hierbij dat deels Groot-Brittannië de Amerikaanse productiekraften heeft gefinancierd door rechtstreekse kapitaalexport via Wallstreet met leningen en portfolio-beleggingen. Na een langlopende oorlog met fascistische krachten begon het tijdperk van Amerikaanse multinationals met de strategie van *direct foreign investment*. De binnenlandse markt bleek te botsen op haar limieten, vermits de reconversie naar een oorlogseconomie de intensiteit van investeringen in vaste kapitaalgoederen heeft versneld. Zoekend naar nieuwe markten en goedkope arbeidskrachten werden op Europese en Japanse bodem razendsnel dochterbedrijven ingeplant. Ook zat achter deze indu-

striële kapitaalstroom een politieke reden: een snel herstel van haar nieuwe bondgenoten zorgde voor een stabiele basis voor een politieke en militaire dominantie op het noordelijk halfrond (29-49).

Het raamwerk voor deze stabiliteit werd geleverd door het Bretton Woods internationale monetaire systeem (BWIMS). Met Bretton Woods werd de dollar een wereldmunt. De vooroorlogse goudstandaard bleek een permanent deflatoire monetaire omgeving in de hand te werken, dat elk land met een moordende competitie naar de afgrond duwde. Het BWIMS bracht stabiliteit tussen de nationale monetaire systemen, omdat de muntwaarde werd gelinkt aan de dollar en op die manier via vaste wisselkoersen ook de nationale ruimte geen speelbal meer was van externe speculatieve krachten. De dollar was een garantie voor een gelijke betalingswaarde tussen nationale munten. De waarde van de dollar, nominaal gelinkt aan een goudwaarde, werd gewaarborgd door Amerika's binnenlandse industriële productiviteit en dus voortdurende expansie van haar *home market*. Bretton Woods garandeerde ook een internationale controle op de kapitaalmarkten via ratificatie en implementering van de politieke akkoorden om speculatie door *idle money* tegen te gaan. Keynes' oproep tot de euthanasie van het *rent-seeking* kapitaal werd alvast op internationaal vlak bewerkstelligd. Met andere woorden, het BWIMS voerde een internationaal legaal en institutioneel raamwerk in, waarbij het nationale kapitaal werd verplicht de winsten te herinvesteren in productieve sectoren. BWIMS was de noodzakelijke conditie voor een blijvend *investment-led* westers kapitalisme. Bovendien waren nationale regeringen bevrijd van mogelijke speculatie tegen haar munt of kapitaalvlucht. Dit maakte dat het beleid zich een bepaalde mate aan fiscale en monetaire autonomie kon toe-eigenen ten voordele van de koopkracht van haar burgers, eigen bedrijven en de uitbouw van sterke overheidsbedrijven.

Het enige nadeel was niet dat BWIMS inflatoire tendensen vertoonde, zoals de neoklassieke economen ons willen doen geloven, maar dat de stabiliteit stond of viel met de politieke besluitvorming van de Amerikaanse overheid. Bretton Woods kon alleen succesvol zijn zolang het institutioneel en monetair raamwerk met behulp van de dollar actief werd ondersteund door de politieke elite in Washington. De crisis in eind jaren 1960, de eerste naoorlogse neerwaartse spiraal van de winstvoet in de Amerikaanse productiesectoren, volstond voor deze elite om bewust afscheid te nemen van BWIMS. Het openbreken van BWIMS was dus, zo bewijst Westra, geen economische noodlottigheid, maar een bewuste strategische politieke keuze. Westra wijst eerst naar de voornaamste oorzaken. Het Amerikaanse productieapparaat met haar internationale dochterondernemingen bleek slachtoffer te zijn van haar eigen succes. De Europese en Japanse concurrentie, initieel gesteund door Amerikaans kapitaal en technologie, dreigde het Amerikaanse productieapparaat te overvleugelen in kapitaal-efficiëntie, arbeidsproductiviteit en technologische superioriteit. Ten tweede was de binnenlandse vraag

voor kapitaalintensieve consumptiegoederen grotendeels verzadigd. Ten derde was het militaire apparaat en de steun aan instabiele bevriende dictaturen in een voortdurende kruistocht tegen de Sovjet-Unie een kostelijke grap. Vietnam, naast de menselijke tol, was een aderlating voor de Amerikaanse economie.

En ten vierde, waarschijnlijk de belangrijkste reden, bleek het Amerikaans kapitaal, in een fase van totale overaccumulatie, toch een manier te hebben gevonden om zichzelf te transformeren in speculatief *idle money*: de eurodollarmarkten. Speculatieve transacties tussen Amerikaanse multinationals werden via haar dochterondernemingen in de Londense financiële sector ondergebracht. Londen vormde de facto een offshore toevluchtsoord voor *idle money*. Dit had als gevolg dat desinvesteringen op langere termijn een reëel risico begon te vormen, en dat de Amerikaanse overheid geen fiscale en dus geen politieke controle had op een aanzienlijke hoeveelheid geld, dat geen functie vervulde in de dagdagelijkse transacties op de internationale goederenmarkten:

“As investment rates in the US economy plummeted due to falling profits, dollars began to flood abroad seeking out new opportunities. These dollars joined “Eurodollars” already pooling across the EU ... Pooling of Eurodollars created a market flush with cash and power ... to begin circumventing capital controls that had been central to Bretton Woods Monetary System cocooning of long term investment in industrial capacity within the “free world”. Eurodollar market circumvention of capital controls in itself would not have been as corrosive if the US economy had rapidly strengthened following early signs of crisis or the US had devalued the dollar to put its balance of trade troubles behind it. But this was something the US never countenanced, instead leaving the dollar as hub currency or world money overvalued and inviting speculation against it. Speculation only grew as US domestic inflation increased, which ... exported the travails of the US economy across the globe. Therefore ... Nixon finally slammed the gold window shut, ending the Bretton Woods Monetary System and opening the door to the free floating of currencies in global foreign exchange markets a few years later ... rather than take its medicine and try harder to win within the framework of a game it had worked hard to establish, it chose instead to throw away the toys and kick over the sandbox ... the US initiated the parlaying of its privileged position as issuer of the currency of the global realm (dollar seigniorage) into a substitute source of ongoing global supremacy in lieu of fading industrial might.” (74)

De transformatie van de dollar als blijvende wereldmunt zou verstrekkende gevolgen hebben voor de wereld-economie. Vele conservatieve economen staren zich nodeloos dood op het veronderstelde feit dat het al dan niet verdwijnen van de dollar-goudpariteit an sich een wezenlijk verschil kon uitmaken. De goudstandaard is op zich ook maar een uitdrukking van een achterliggend beleid, waarbij de overheid verkiest om met de goudwaarde een deflatoir beleid te voeren in verdediging

van het financiekapitaal en ironisch genoeg tegen haar eigen mogelijkheid tot *investment-led* expansie uit angst voor kapitaalvlucht en monetaire ontwaarding. Dit was dus, in de woorden van Keynes, een artefact van een barbaarse tijd, toen overheden gedwongen werden in de eigen voet te schieten om “erger” te vermijden (71-93).

Voorbij Bretton Woods: de “globalisering”

Het post-BWIMS was een bewuste keuze van de VS om de crisis in haar productieve sectoren te omzeilen en verlost te zijn van speculatierisico's tegen haar eigen munt. Op korte tijd zou de dollar de dominante munt worden voor alle internationale kapitaalstromen van zowel *idle money* als *active money*. Geen overheid, internationaal bedrijf of institutionele belegger kan transacties uitvoeren zonder de dollar te gebruiken, wat de facto ook betekent dat dit geld sowieso zal deel uitmaken van het Wallstreet-circuit. Op deze manier kan Wallstreet op quasi onbeperkte wijze speculatieve winst maken via de binnenkomende geldstromen onder een vergaande neoliberalisering en deregulering van alle nationale economieën onder de hoede van internationale organen zoals het IMF en het WTO. *The house always wins*.

Het post-BWIMS kreeg ook een ideologische invulling: het monetarisme. Om een monetaristische beleid in te voeren op mondiaal vlak, werden eerst een paar bewuste politieke strategische wijzigingen uitgevoerd. In plaats van de verwachte devaluatie van de dollar en een lage interestvoet besloot de Amerikaanse overheid onder druk van Wallstreet het prijspeil op te voeren in combinatie met een hoge interestvoet. Deze historische shift staat bekend als de *Volcker coup*. Deze periode was de definitieve nekslag voor het binnenlands Amerikaans productieapparaat, maar tevens was het een begin van een eerste periode van gigantische speculatieve winsten op Wallstreet.

Niet alleen de *Volcker coup* legde de basis voor de mondiale dominantie van het speculatiekapitaal. Wallstreet stuurde ook bewust aan op de twee oliecrisissen (1973 en 1979) binnen het kader van stijgende geopolitieke spanningen:

“Petrodollars ... came to play an important role in both Eurodollar market expansion and fortifying the role of the US dollar as world money under conditions of waning industrial might ... a clandestine meeting was held by the Bilderberg “group” in Switzerland, May 11-13 1973 hosted by Henry Kissinger and joined by a cabal of politicians, oil executives along with Wallstreet and London bankers. The purpose of the meeting was to devise a plan to recycle petrodollars through global financial markets to help support the dollar ... following the October 1973 war between Israel and Arab states and the quadrupling of oil prices, US oil refineries made the heftiest profits in US history ... By February 1975 an agreement had been stitched together with the Saudi royal family, and OPEC as a whole through its representation, to denominate global oil contracts in dollars ... between 1974 and 1980 OPEC injected at least \$150 billion into global financial markets.” (100)

De Saoedi-familie bracht niet alleen een zak geld naar Wallstreet, maar ook kocht zij, tegen alle internationale afspraken in, een enorme hoeveelheid Amerikaanse staatsobligaties op. In combinatie met de stroom aan eurodollars maakte dit de handen van de Amerikaanse overheid vrij om haar interestvoet plotsklaps enorm te verhogen zonder te vrezen voor een verstarring van de liquiditeit. De impact van de petrodollars op Wallstreet is trouwens niet toevallig, vermits de corebusiness van de OPEC-landen, olie, een *rentier-seeking* activiteit *par excellence* is.

Deze plotse *Volcker coup* was de vader van wat nu globalisering, neoliberalisering en deregulering wordt genoemd.

De Amerikaanse overheid besloot om stelselmatig alle restricties op de kapitaalstromen op te heffen binnen de internationale context van zwevende wisselkoersen. Dit betekende de facto dat Wallstreet enerzijds groen licht kreeg om ongestoord de muntwaarden van nationale economieën te manipuleren voor eigen gewin, en anderzijds dat tussen 1980 en 1986 een mondiale aandelenbeurs geopend werd voor de vrije verhandeling van aandelen en derivaten (en dus speculatie). Deze aandelen en allerhande securities, die voorheen intern verhandeld werden tussen bedrijven onderling en individuen, kwam nu terecht in het circuit van geldkapitaal. Vanaf nu bepaalde en stuurde het geldkapitaal de waarde van het productief kapitaal.

De zwevende wisselkoersen zijn het mechanisme voor speculatiewinst bij uitstek. *Idle money* – in handen van enkele multinationale banken, institutionele beleggers en fondsen – maakte en kraakte nationale economieën in een eindeloze lijst van meltdowns: de plotse *third world debt crisis* door de hoge Amerikaanse interestvoet beginnend van halverwege de jaren 1970 tot nu, Mexico (1994), Oost-Azië (1997), Argentinië (1998-2002), Brazilië (1999), etc. Het uitgerolde scenario is zeer voorspelbaar: een plotse toestroom van dollar geldkapitaal in de vorm van kortetermijnleningen en massale aankoop van aandelen, gevolgd door een plotse uitstroom. Tweemaal kan enorme winst worden geboekt. De eerste maal tijdens de tussenliggende periode door een ingenieuze gekoppelde sequentie van muntoverwaardering-muntonderwaardering en prijsinflatie-muntdeflatie-prijs/muntinflatie. Een artificiële bubbel en hausse wordt gecreëerd, waarbij de centrale overheid en het productieapparaat compleet ontwricht geraken door het falen in de afbetalingen van haar leningen aan het private Amerikaans geldkapitaal, en door de ineensstorting van de binnenlandse vraag en vervolgens door de export van goederen. Tijdens deze sequentie hebben dezelfde overheid en nationale bedrijven nieuwe leningen aangegaan aan veel hogere rente. Nadat het stof

is nedergedaald, casht Wallstreet voor een tweede maal. De IMF/WTO-bureaucraten strijken neer met een reeks aan *structural adjustment programs* om de laatste binnenlandse spaarreserves te onttrekken en het land permanent te onderwerpen aan langdurige leningen via Wallstreet. Dit ontnemt het desbetreffende land elke monetaire of fiscale onafhankelijkheid, en maakt dat haar economie gedollariseerd is geworden via de direct koppeling van de eigen munt aan de dollar.

Wallstreet, en dus de Amerikaanse economie, overleeft op deze strooptochten van internationale muntreserves via *rotating meltdowns*. De donkere keerzijde voor de Amerikaanse samenleving is dat ondertussen het land aan een rotvaart aan het de-industrialiseren is. Enerzijds heeft de *Volcker coup* de *investment-led* cycli tot stilstand gebracht. Anderzijds hebben Amerikaanse multinationals besloten om hun productieapparaat niet alleen verder onder te brengen bij dochterondernemingen, maar zelfs hun productie te outsourcen naar goedkoopeloonlanden. Een complex systeem aan *sweatshops* en lokale onderaannemers hebben de vroegere interne productienetwerken van de multinationals vervangen. Deze multinationals hebben zich omgeturnd van monopolistische producenten tot *rent-seekers* via exclusieve rechten op *branding*. De monopoliewinsten worden nu verkregen door het uitbesteden van alle productie aan lageloonlanden, terwijl via de merkstrategie het

verschil tussen productiekosten en marktprijzen integraal verdwijnt in de vorm van *shareholder values*. Westra benoemt deze situatie als een disarticulatie van productie via een herschikking van de *value chains*. De multinationals verwerven rente door hun strategie van *not-at-all manufacturing*.

Indien de VS een enorm deficitaire betalingsbalans heeft en bewust zichzelf de-industrialiseert, dan resteert de vraag hoe de dollar-wereldmarkt via Wallstreet blijft bestaan. Buiten de recyclage van buitenlandse spaarreserves kan Wallstreet rekenen op een blijvende inkomstenstroom door een stijgende schuldenberg van het Zuiden. Afrikaanse en Zuid-Amerikaanse landen exporteren uitsluitend grondstoffen aan zeer lage productieprijzen. Deze *low value commodities* zijn de enige bron van dollarinkomsten om de gelijktijdige nieuwe leningen te kunnen afbetalen. Voor deze landen dreigt een eindeloze schuldcyclus en verknechting aan de dollar als *export-led economies*.

Japan en China: steunpilaren van het wereldwijde dollarsysteem

China en Japan vervullen een andere rol. In de naoorlogse periode kon Japan rekenen op gulle bijstand van Washington. Een ondersteunde herindustrialisering van het land maakte eerst dat de binnenlandse markt snel op eenzelfde consumptie- en investeringspeil

kwam vergelijkbaar met de westerse kernlanden van het kapitalisme. Volgens ontpopte Japan zich als belangrijkste exporteur-producent voor de wereldmarkt. Niet alleen werden onze markten overspoeld met goedkopere auto's, keukenapparaten en de nieuwste gadgets, Japan begon zelf het spel te spelen van *foreign direct investment*. De snelle overaccumulatie van het kapitaal maakte dat Japan enerzijds zocht naar een directe toegang tot het Amerikaanse productieapparaat, en anderzijds dat zij ook wenste dat haar productienetwerken werden bevoorrad door goedkope grondstoffen en halffabricaten. Met de deregulering van de Amerikaanse binnenlandse markt en een reeks bilaterale akkoorden werd de rode loper uitgelegd. In sneltreinvaart werd Japan de belangrijkste buitenlandse investeerder in de Amerikaanse industriële sectoren, wat haar tot een bevoorrechte handelspartner maakte. Japanse industriële complexen werden opgericht op Amerikaanse bodem. Maar de belangrijkste bron van inkomsten werd gegenereerd door de uitbouw van een netwerk aan goedkope onderaannemers, en dus arbeidskrachten, in de ASEAN-landen. Dit gedifferentieerd productienetwerk dat het complete Zuid-Oost-Aziatische werelddeel omvatte, bleek niet alleen de arbeidskosten te drukken, maar stelde ook Japan in staat om veel sneller haar productieapparaat bij te sturen bij veranderende marktomstandigheden. Dit "toyotisme" is dus een resultaat van een jarenlang *investment-led* beleid.

Maar na de Amerikaanse *Volcker Coup* bleek Japan ook afhankelijk te zijn van de Amerikaanse consumptiemarkt en dus van de dollar als belangrijkste geldvorm van haar opgedane winsten. Vanaf de jaren 1980 begon Japan haar gigantische dollarreserves om te zetten in Amerikaanse staatsobligaties, en maakte ook haar eerste winsten op de gedereguleerde mondiale aandelenmarkt. De sputterende productiesectoren kregen vervolgens nieuwe klappen door Wallstreet. Na jarenlange overwaardering van de dollar besloot de VS in 1985 haar muntwaarde te halveren

ten opzichte van de Yen tijdens een internationale conferentie, genaamd het *Plaza Accord*. Maar de doelstellingen om het handelstekort met Japan weg te werken en de dollar te stabiliseren rond een welbepaalde waarde, mislukten compleet (94-114).

Deze mislukking had verstrekkende gevolgen. Ten eerste begonnen de internationale markten te speculeren tegen hun gezamenlijke wereldmunt. De dollar dreigde onderuit te gaan. Ten tweede mislukte een nieuwe internationale conferentie, het *Louvre Accord* (1987). Ten derde kwam de winstvoet van het Japanse productieapparaat onder zware druk te zijn, vermits haar versterkte muntwaarde storend was voor de internationale handelscompetitiviteit. Om het tij te doen keren, besloot de Japanse overheid om haar interestvoet stelselmatig te laten dalen. Maar, in tegenstelling tot de verwachtingen, kon deze maatregel de *rate of investment* niet doen stijgen. Eerder werd het goedkope geld geleend voor vastgoedspeculatie, wat dan een crash veroorzaakte in 1991. Ten vierde zorgde de dollarinstabiliteit voor de grootste beurscrash uit de geschiedenis: *Black Monday* (1987). Vrezend voor een Amerikaans inflatierisico en verdere uitholling van de dollarmuntwaarde, dumpsten de speculanten massaal hun aandelen. Alleen door de tussenkomst van Japan kon de wereldeconomie worden gered. De Japanse overheid besloot om een ongeziene hoeveelheid Amerikaanse staatsobligaties op te kopen, wat de dollarmuntontwaarding tegenhield (120-135). Dit was wel ten koste van hun eigen financiële reserves, want na de vastgoedbubbel en een muntcrash (1990-1996) verzandde de Japanse economie in een eindeloze situatie van binnenlandse prijsdeflatie en een permanente *liquidity trap* aan een nul interestvoet. Vermits haar financiële reserves in dollars werden gestockeerd, was Japan vanaf dat moment een permanente kapitaalexporteur naar Wallstreet:

“While US securities were being dumped across the globe Japan, reacting

to US lawmaker histrionics over its exports and fear of the impact US inability to finance its twin deficits might have on the Japanese economy, stepped in to stem the tide. It did this through the Ministry of Finance and Bank of Japan essentially forcing major holders of saving or idle M to purchase US T-bill IOU's. The force mechanism was the lowering of interest rates to the point where saving in yen-denominated instruments became the poorest of choices for Japan's flush institutional investors. The rapid drop in interest rates, however, fuelled even more exuberance around Japan's buoyant economy and exacerbated domestic propensities for land and property speculation. As well, under US-originated compulsions for so-called liberalization and deregulation the liquidity low interest rates injected into the economy contributed to stock market frenzy and increasingly corrupted the staid relationship between Japanese NF-MNCs and bank financing ... For Japan, liberalization of financial markets and US toying with the value of the yen to the benefit of US prosperity were the problems. Yet Japan's fear of potential repercussions of delinking from ... Wallstreet would have far-reaching consequences for Asia and the world economy by the end of the decade, particularly as lowering interest rates in Japan became de rigueur once more.” (129)

Een korte verwijzing naar China is op zijn plaats. Na Mao's succesvolle industrialisatie van zware kapitaalgoederen ontpopte het land zich tot de huidige mondiale werkplaats. Onder strikte politieke, fiscale en monetaire controle kan de Chinese reus zich onder de markt prijzen als zowel directe producent en exporteur van spotgoedkope consumptiegoederen naar de Amerikaanse markt, alsook is zij de belangrijkste onderaannemer voor alle grote multinationals. Onder dictatoriale omstandigheden kan het land gebruik maken van een enorme reserve aan goedkope, rurale arbeidskrachten. Op deze manier kan Amerika, ondanks het verdwijnen van haar industrie en de lage productiviteit van

de onderbetaalde dienstensector, haar consumptiemaatschappij draaiende houden. En net zoals Japan blijkt nu ook China te zitten op een berg dollars, die zij inruilt voor Amerikaanse staatsobligaties, wat maakt dat haar economische en politieke stabiliteit afhankelijk is van Wallstreet en de Amerikaanse consument.

Conclusie

Westra's totaalbeeld over de origine en verloop van de globalisering en financialisatie (lees: dollarisatie) is onthutsend. Enerzijds kan de Amerikaanse hegemonie zijn macht uitoefenen via de macht van haar munt en de controle over de kapitaalstromen, terwijl haar industriële productieapparaat de afgrond is ingetuimeld. De gigantische pool aan *idle money* uit alle kanten van de wereldeconomie verzekert het Amerikaanse geldkapitaal ongeziene snelle opbrengsten, terwijl het tegelijkertijd de wereldeconomie voortdurend ontwricht. China en Japan verzekeren Amerika van consumptiegoederen en goedkoop geld in een positie van afhankelijkheid.

In Westra's schets verschilt de huidige wereldeconomie enorm van deze tijdens de *golden age*. Aan de top van de piramide worden de productieve winsten door Wallstreet afgeroomd om ingeschakeld te worden voor speculatieve doeleinden, aan de basis wordt het gebrek aan *investment-led* productiviteit opgevangen door een gigantisch netwerk aan onderaannemingen in China en Zuid-Oost-Azië, drijvend op spotgoedkope mensonwaardige arbeid. Een ding staat vast, financiële meltdowns zijn een vast gegeven in onze wereldeconomie zolang de dollar kan gebruikt worden voor de heersen van de belangen van het geldkapitaal.